

Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet (dysleksia, dysgrafia)

Erja Sandberg
KT, erityispedagogi

Lukivaikeuden taustalla

- Perinnöllinen, esiintyy suvuittain, löydetty 7 geeniä.
- Lukemisen vaikeus on YLEISIN oppimisvaikeus (20%)
- Kirjoittamisen vaikeus (10%)
Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet kulkevat rinnakkain.
- Näkyy oppimisen HITAUTENA
- Aivotasolla puutteellinen kyky käsitellä kielen äännerakenteita
-> pitää harjoitella enemmän.

Lukivaikeus näkyy monella tavalla

- ★ Hitaampi lukunopeus, tarvitaan lisää aikaa lukuprosessiin.
- ★ Näkyy enemmän uusissa ja pitkissä teksteissä.
- ★ Lukemisen tauotus on väärissä paikoissa (ei sanaväleissä).
- ★ Arvaillaan pidempiä tai uusia sanoja.
- ★ Lukiessa kirjaimet ”hyppivät” rivillä, vaikea saada nopeasti kirjaimista selvää.
- ★ Kirjaimet vaihtavat paikkaa (tuo = tou).
- ★ Lukeminen tuntuu vaikealta, työläältä
- ★ Lukivaikeus näkyy äidinkielessä ja kertaantuu eri oppiaineissa (esim. reaaliaineet, vieraat kielet).
- ★ Kirjoittaessa kirjaimet kääntyilevät peilikuviksi. $E = \exists$
- ★ Kirjoittaessa sanoista jää puuttumaan kirjaimia (kissa - kisa), ei havaitse virheitä itse.

Lukivaikeutta voidaan ennustaa lapsen kielenkehityksestä

- Jokeltelu
- Sanavarasto
- Sanojen taivutusmuotojen hallinta (morfologia)
- Sanojen äännerakenteiden hallinta (fonologia, äänneoppi)

-> **Ennakoivat lukemisen ja kirjoittamisen taitoa.**

-> **Poikkeamat tai viivästymät ennakoivat lukivaikeutta.**

Lukutaito

- 10% lapsista osaa lukea esikoulun alussa.
- 26% lapsista osaa lukea esikoulun lopussa.
- 40% lapsista osaa lukea koulun alkaessa.
- 90% lapsista oppii lukemaan ensimmäisen lukukauden (jouluun) loppuun mennessä.

-> **Loput "riskilapsia" LUKI-pulmiin.**

-> **Tuettava heti ensimmäisestä luokasta alkaen!**

-> **Usein tarvitaan tukea koko koulupolulle työelämään saakka.**

Taitoajattelu

Lukeminen ja kirjoittaminen ovat taitoja kuten polkupyörällä ajokin.

-> Lukemisen ja kirjoittamisen taidot koostuvat myös osataidoista ja niitä tulee harjoitella.

-> AUTOMATISOITUMINEN!

Lukivaikeuksissa on kyse **osataitojen harjaantumattomuudesta.**

-> **Niitä tulee harjoitella.**

-> **Lukemiseen tarkkuutta, sujuvuutta ja lisää lukunopeutta.**

Suomen kieli vrt. muut kielet?

SÄÄNNÖLLINEN

EPÄSÄÄNNÖLLINEN

suomi kreikka portugali ranska englanti
italia hollanti tanska
espanja ruotsi
saksa
norja
islanti

Mitä osa-alueita lukemisessa tarvitaan?

Lukemisvalmiudet: fyysiset, sensoriset, motoriset, kognitiiviset, sosio-emotionaaliset.

Kielellinen tietoisuus (fonologinen tietoisuus)

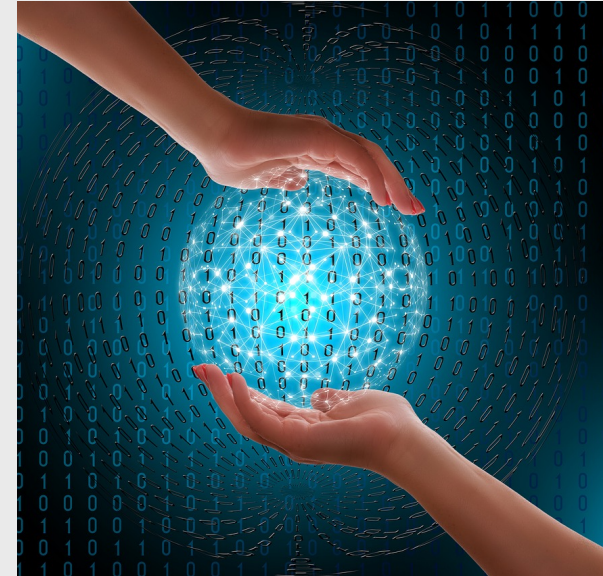
Muisti

Tarkkaavaisuus

-> Osalla lukivaikeus kertautuu, osalla kyse ei ole lukivaikeudesta.

Työmuistin toiminnasta

Työmuistin toiminta-aika muutamia sekunteja.

Kapasiteetti rajoitettu

Työmuistin kapasiteetti vaikuttaa ratkaisevasti esimerkiksi tekstinymmärtämistaitoon ja ongelmanratkaisutaitoon

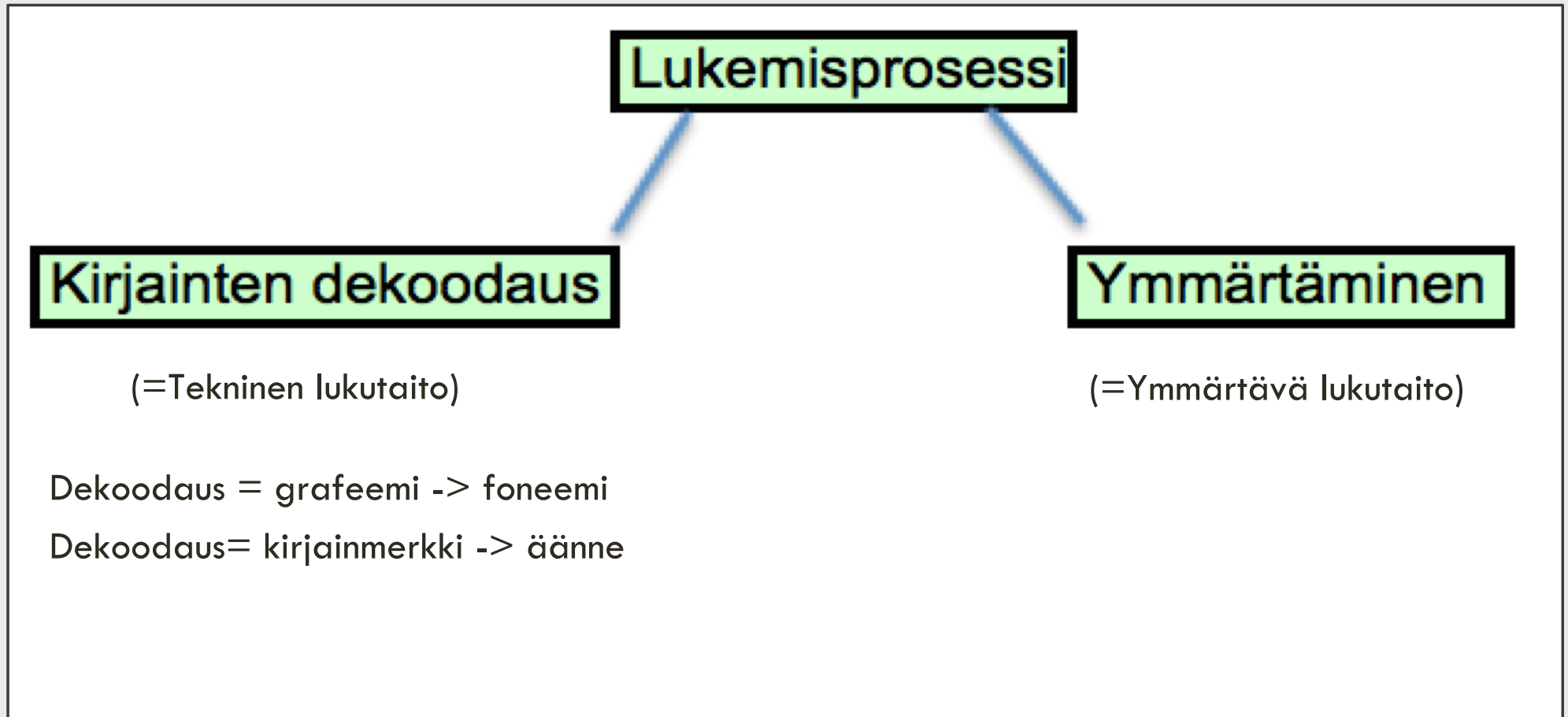
Fonologinen työmuisti on kielellisen materiaalin hetkellinen varasto (digit span 5-7 merkkiä)

-> Jos on kapea-alainen työmuisti, henkilö ei kykene pitämään lukemiaan kirjaimia niin kauan muistissa, jotta saisi yhdistettyä niistä sanan. (vrt. suomen kielen pitkät sanat)

-> **Voi olla** lukemisen ja kirjoittamisen pulmia ilman lukivaikeutta.

Mistä lukutaito koostuu?

Lukemisvaikeuksien termeistä

1. **Dysleksia = Teknisen lukutaidon vaikeus, lukivaikeus, lukihäiriö**
2. **Hyperleksia = Tekstinymmärtämisen vaikeus**
3. Lisäksi ovat **heikot lukijat**, yleinen lukemisen vaikeus (eivät lue, lukutaito ei harjaannu!).

Lukemisen vaikeuksia suomalaisista **23-35%**.
 - > Eri tasoisia pulmia.
 - > Eri taitojen pulmia.
 - > Eri tavalla kuntoutettavia pulmia.
4. Heikko lukutaito kielitaidon puutteen takia.

Esiintyvyys

- ❑ **Yleisin** oppimisvaikeus on lukemisen vaikeus 20%, LUKI 10-20%.
- ❑ 10-15% ensimmäisen luokan aloittavista oppilailla odottamattomia (älykkydestä tms. riippumattomasta) lukemisen vaikeudesta (Vellutino 2004).
- ❑ 3-10% Suomen kouluikäisistä lapsista spesifejä lukemisen ja kirjoituksen vaikeuksia (Korhonen 2005).
- ❑ **5-10%** oppilaista **teknisen lukutaidon vaikeutta** 2-4. luokalla ja 5% oppilaista 5-9. luokalla.
- ❑ Ammattioppilaitoksissa lukivaikeuksia 10-25% opiskelijoista ja lukioissa 2-3% opiskelijoista (Ahvenainen & Holopainen 2005).

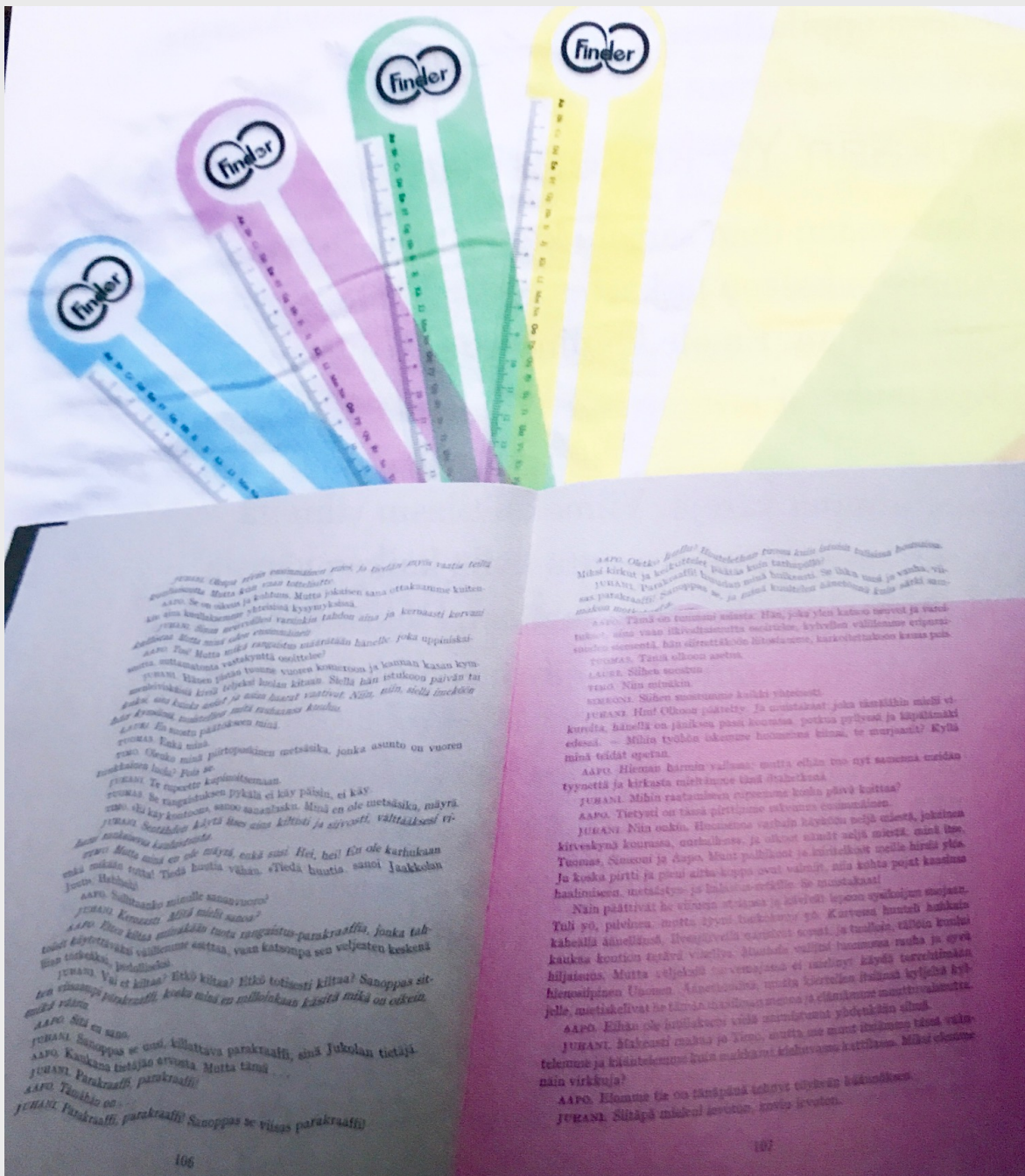
Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet vaikuttavat usein koulumotivaatioon ja minäkäsitykseen.

-> Alisuoriutuminen, käyttäytymisongelmat, emotionaaliset ongelmat.

-> Tuettava oppilaan itsetuntoa, hyvinvointia.

-> Vahvuusperustaisen tuen merkitys!

Miten tukea?

- ★ Lukiviivaimet
- ★ Alleviivaus/
yliviivaus, värikoodit
- ★ Lukivärikalvot
- ★ Lisäaika lukemiseen ja kirjoittamiseen
- ★ Selkeämpi fontti
- ★ Selkokieli
- ★ Äänikirjat
- ★ Tekstinkäsittelyn oikoluku
- ★ Kokeissa suullinen täydentäminen
- ★ Lukeminen!

Opetetaan strategioita

★ **Selventäminen** vaikeiden käsitteiden löytämistä ja niiden merkitysten selvittämistä ennen lukemisen jatkamista.
-> Lukemisen ymmärtämisen tarkkailu.

★ **Kysymysten tekeminen itselle**
-> Ymmärsinkö mitä luin?

★ **Käsitekartta** Avainsanat visuaaliseksi muistin avuksi.

★ **Alleiviivaus** tärkeimmät asiat eli avainsanat.

jne.

**Oppimisen kannalta on välttämätöntä,
että luettu teksti**

- 1) ymmärretään**
- 2) suhtaudutaan kriittisesti**
- 3) kyetään palauttamaan mieleen**
- 4) sovelletaan tarvittaessa toisessa yhteydessä.**

-> Strategiat apuna!

Harjoitus

- ★ Kysy ensin itseltäsi, miksi opiskelet kyseistä tekstiä.
- ★ Etsi seuraavaksi tekstin/kappaleen pääasia ja alleviivaa se.
- ★ Keksi pääasiaan liittyviä kysymyksiä ja kirjoita ne ylös.
- ★ Tarkista keksimäsi kysymykset ja vastaa kysymyksiin.
- ★ Opettele vastaukset.
- ★ Lopuksi palaa kysymyksiin, jolloin huomaat tiedon lisääntyneen.

-> Olet oppinut lisää! 😊

Miten opin kun on paljon luettavaa?

1. **Silmäile** ensin opittava asia kokonaisuudessaan. Katso sisällysluettelo, lue otsikot, tutki kuvat ja lue kuvatekstit. Lue teksti kerran pikaisesti läpi. Näin saat kokonaiskuvan opittavasta asiasta.
2. **Syvenny** tämän jälkeen opittavaan asiaan siten, että luet huolellisesti tekstin. Lue kappale kerrallaan. Voit esimerkiksi alleviivata mielestäsi tärkeimmät asiat tai tehdä itsellesi kysymyksiä kappaleesta.
3. **Muistele** lukemasi kokonaisuus, voit tehdä sen esimerkiksi kappale kerrallaan. Muistele mitä kappaleessa kerrottiin. Voit kirjoittaa koneelle tai vihkoon yhteenvetoa lukemastasi (ranskalaiset viivat, käsitekartta tms.). Tämä vaihe on oppimisen kannalta erittäin tärkeä.
4. **Kertaa** lopuksi opittava asia kokonaisuudessaan. Kertaus on tehokkainta, jos suoritat sen jonkin aikaa lukemisen jälkeen. Kertaus illalla tai aamulla on tehokasta oppimisen kannalta. Muista tehokkaan kertaamisen apukeinot: otsikot, kuvat, kuvatekstit ja alleviivaukset.

Miten tukea?

- ★ Tietoa oman oppimisen edistämisestä. **Opiskelutaitoa tukevat kurssit.**
- ★ Lukusuunnitelman tekeminen esim. jaksolle.
- ★ Oppitunnin rakenne esille, visuaalisuus! Opettajan puhenopeus ja ohjeistus.
- ★ Tarjotaan tukea lukemiseen, kirjoittamiseen, vieraisiin kieliin ja matematiikkaan (kertaavat ongelmat). **Huomaa matematiikan tehtävänantojen ositus ja varmistaminen!**
- ★ Erityisjärjestelyinä mahdollisuus **vähintään lisäaikaan, tietokoneen hyödyntämiseen koetilanteissa sekä oman osaamisen esittämiseen suullisesti.**
- ★ Ohjataan tarvittaessa oppimisvaikeuksien arviointiin, kuntoutukseen tai muihin tukipalveluihin.

We Can Do It!

Vahvuusperustainen tuki, lukivaikeus on **vain yksi puoli** henkilön taidoista. Tue itsetuntoa!

-> Keskustelu tulevaisuuden opinnoista paikallaan.

-> Huomioi käytätkö itse **heikkousperustaista** vai **vahvuusperustaista** sanastoa.

Kiitos

Erja.Sandberg@helsinki.fi

www.erjasandberg.eu

KTERjaSandberg

SandbergErja

erjasandberg

Erja Sandberg

